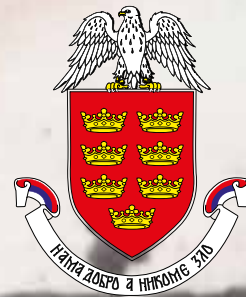

КРАЉЕВЧУКИ

ЗАВИЧАЈ

ЛИСТ ЗАВИЧАЈНОГ ДРУШТВА „КРАЉЕВО“ * ГОДИНА XXVII * БРОЈ 57 * ОКТОБАР 2023

**ЗАБОРАВИМО ЛИ ВАС,
НЕЋЕ БИТИ НИ НАС!**

ЗАСЛУЖЕНО ПРИЗНАЊЕ ГРАДА КРАЉЕВА ЗА РАДОША РАШУ ПАВЛОВИЋА

Радошу Раши Павловићу, председнику Управног одбора Завичајног друштва Краљево, на свечаној седници Скупштине града Краљево, 7. октобра, уручено је признање – Заслужни грађанин града Краљево за 2023. годину.

У бескрајном низу великана народне песме и музичког гстварлаштва пореклом из Краљево и околине, име Радоша Раше Павловића се издваја као, како је то већ записано „као име једног од ретких мајстора певања који је прво постао радијски певач (1966), па тек онда кафански (1969), и тек на крају дискографско – естрадни (1971).“

За зналце музике ова чињеница је несумњиво признање да се ради о врхунском уметнику са

успешном каријером која траје преко пола века. Раша, несумњиви инжењер технологије, и данас у осмој деценији живота, плени својом појавом на естарди где му колеге и публика одају признање због свежине његовог гласа и начина на који интерпретира песме.

Снимио је неколико дестетина трајних музичких снимака за потребе Радио Београда и Радио Новог Сада, што је још једна потврда његовог врхунског певања.

Оно што поред остварене уметничке каријере краси Рашу Павловића је и његова спремност да својим умећем подржи бројне друштвене и хуманитарне акције, од своје родне Обрве, преко Краљево па и широм земље.

Радош Раша Павловић свуда и на сваком месту с поносом истиче своје порекло, своју Обрву и своје Краљево у коме је учио основну школу, „IV краљевачки батаљон“ и Пољопривредно-хемијску школу „Др Ђорђе Радић“.

Тако је Раша, поред интерпретације бројних песама у којима су опевани неки од белега овог краја, и својом речју афирмисао и афирмише Краљево, на бројним концертима широм планете што је од изузетног значаја за град Краљево.

Радош Раша Павловић се, већ две године, налази на челу Управног одбора Завичајног друштва Краљево дајући, и на тај начин, свој пуни допринос удружењу.

ОБЛИКУЈЕМО БУДУЋНОСТ УЧЕЋИ О ПРОШЛОСТИ – СЕЋАЊЕ НА КРАЉЕВАЧКИ ОКТОБАР 1941. ГОДИНЕ

Завичајно друштво Краљево је добило подршку града Краљево да у 2023. години реализује пројекат под називом „Обликујемо будућност учећи о прошлости: Сећање на Краљевачки октобар 1941. године“.

Партнер на пројекту било је Удружење за друштвену историју – Euroclio из Београда. EUROCLIO је међународна организација основана 1993. на иницијативу Савета Европске. Ова организација окупила удружења наставника историје из целе Европе. Главни циљ организације EUROCLIO је да промовише наставу историје као један од приоритета у савременом образовању младих.

Јавна трибина „Локалитети, места страдања, меморијали и њихова улога у неговању културе сећања – пример меморијала „Гробље стрељаних у Краљеву 1941. г.“ је била једна од пројекатних активности. Организовали смо је 16. септембра 2023. г. у читаоници Народне библиотеке „Стефан Првовенчани“ у Краљеву.

Снимали смо читава шок трибине, са три камере, и за који дан ви можете бити досиђан јавности на званичном сајту удружења преко линка <https://zavicajnodrustvokraljevo.org/>

У овом броју часописа „Краљевачки завичај“ објавићемо део дискусија неких од учесника Трибине као и предлоге који ће бити упућени доносиоцима одлука на националном и локалном нивоу у циљу унапређења статуса Гробља стрељаних у Краљеву 1941. г. као меморијала и места страдања становништва у злочинима окупационих снага.

ЗАБОРАВИМО ЛИ НА ЖРТВЕ КРАЉЕВАЧКОГ ОКТОБРА 1941. г, НЕЋЕ БИТИ НИ НАС!

У Статуту Завичајног друштва Краљево међу нашим циљевима и разлозима постојања удружења, поред осталих, наведени су и чување и заштита од заборав историјске и културне баштине краљевачког завичаја као и подстицање активности на прикупљању, проучавању и чувању вредности архивске грађе завичајне баштине.

Један од најзначајнијих, ако не и најзначајнији, историјски белег нашег Краљево јесте и меморијал „Гробље стрељаних у Краљеву октобра 1941. године“.

Ово недовршено спомен обележје неми је сведок нашег не баш примереног, колективног односа, према страдалима у прошлости. Према жртвама чије су кости узидане у темеље слободе у којој данас уживамо.

Сваки одлазак на ово, по мени свето место, болно подсећа на трагичне размере неминовног, људског заборавља.

Заборав је својствен човеку, његова потреба и начин очувања менталног здравља појединца, али постоје нека места, неки датуми и

Краљевачки завичај ИНФОРМАТИВНИ ЛИСТ ЗАВИЧАЈНОГ ДРУШТВА „КРАЉЕВО“

Главни и одговорни уредник
Зоран Николић
Технички уредник
Јован Антонић
Редакција:
Миленко Ђурић
Војкан Трифуновић

Адреса редакције:
Завичајно друштво Краљево
Карађорђево 31, 36 000 Краљево

office@zavicajnodrustvokraljevo.org
<https://zavicajnodrustvokraljevo.org/>
<https://www.facebook.com/zavicajno.drustvokraljevo>

ISSN 1820/449X

неки људи који су темељ нашег колективног идентитета, које никако и никада не смемо заборавити.

Јер, заборавимо ли та места, те датуме и те људе неће бити ни нас!

Жртве бестијалног варварства немачког Вермахта за време окупације нашег града у периоду од 1941. до 1944. године, а посебно оно што су починили у октобру 1941. године када су, за само неколико дана, у свом злочиначком пировању побили преко 2.200 житеља Краљева и околине као и избеглице из разних крајева ондашње Југославије које су се затекле у граду на обали Ибра, не смемо никада заборавити!

Као што не смемо дозволити да Меморијал, који обележава њихово стратиште, остане заувек недовршен и препуштен зубу времена и колективном забору.

Зато и организујемо ову Трибину са жељом да подсетимо себе и све друге на страдале у Краљеву октобра 1941.г, на величину њихове жртве и значај за нас, њихове потомке, да укажемо на потребу уређења тог меморијала и потребу континуиране бриге и акције државе, и локалне заједнице пре свега, да се то уради.

*Зоран Николић,
секретар удружења
и модератор Трибине*

Александар Тодосијевић,
председник Удружења
за друштвену историју
– Euroclio из Београда

Велики је значај обуке наставника за рад са ученицима на локалитетима меморијала.

Пројекат Обликујемо будућност учећи о прошлости: Сећање на Краљевачки октобар 1941. године, у оквиру кога је реализован семинар за наставнике историје из Краљева и јавна трибина, најбољи је показатељ спровођења локалне иницијативе са циљем скретања пажње јавности за значај неговања културе сећања на страдале грађане Краљева октобра 1941. године. Неговање комеморативних пракси кроз обуку наставника тј.образовање, јесте први корак ка изградњи колективног сећања усмереног на младе генерације. Упознавање наставника са методологијом рада на локалитетима, местима страдања, меморијалима и њиховом улогом у неговању културе сећања има за циљ оснаживање компетенција наставника са радом са младима и континуиране едукације посвећене неговању културе сећања.

Др Сања Петровић Тодосијевић
виша научна срадница Института
за новију историју Србије

СПОМЕН ПАРК У КРАЉЕВУ - ПРИМЕР МЕСТА "ПРОПАЛОГ" КРОЗ РАЗЛИЧИТЕ ПОЛИТИКЕ СЕЋАЊА

Реализација семинара за наставнике под називом Србија 1941–1944. Страдање становништва и злочини окупационих снага и њихових помагача уз помоћ Завичајног друштва Краљева а у организацији Удружења за друштвену

историју – EUROCLIO и Спомен парка Крагујевачки октобар у Народној библиотеци Стефан Прво-венчани у Краљеву, у суботу 16. септембра 2023. године као и трибине Сећањена краљевачки октобар 1941. представља, по мом мишљењу, важан догађај за град Краљево из више разлога.

Пре свега, оба догађаја су реализована непосредно пред још једну годишњицу обележавања масовног злочина кога су припадници немачких окупационих снага, односно Вермахта, починили над грађанима Краљева и околних места током октобра 1941. године. На тај начин је скренута пажња како наставницима тако и широј јавности на значај очувања сећања на жртве фашистичког терора, али и на потребу да се, како у стручној тако и широј јавности сачува свест о размери злочина који је оставио далекосежне последице на друштвену структуру града Краљева. Свим реализаторима семинара, па и мени, је било изузетно значајно да подвучемо значај сагледавања злочина који је почињен у Краљеву 1941. године у ширем контексту. У том смислу било је изузетно значајно нагласити да се масовно стрељање у Краљеву не може јасно сагледати без увида у читав низ других масовних злочина који су почињени само током јесени 1941. године на тлу немачког окупационог подручја у Србији, али ни без увида у политику окупационог режима која се базирала, између осталог, на спровођењу масовног терора над цивилним становништвом не само у Србији, већ и широм југословенског ратишта и окупираних Европе.

Да су овакви и слични едукативни програми али и јавне трибине неопходне Краљеву, потврдила је посета Спомен парку који се данас, сасвим сигурно не налази у адекватном стању и, по мом мишљењу, представља пример места сећања које је "пропало" кроз различите политике сећања. Спомен

парк, иако на само неколико минута од строгог центра града, је данас потпуно отуђен од града који је, пре свега, током периода постојања социјалистичке Југославије, био један од симбола страдања цивилног становништва не само окупираних Србије и Југославије, већ и читаве Европе. Какве су политике допринеле и дан-данас доприносе "девалвацији" ове важне симболике, питање је које треба поставити како стручно, ј тако и широј јавности, али и доносиоцима одлука. Мислим да догађаји попут семинара за наставнике и јавних трибина, представљају важан допринос тој дебати.

Наташа Костић, историчарка,
Наставница историје
у ОШ „Момчило Живојиновић“
у Младеновцу

Посете на историјским местима могу допринети разумевању наставе историје

Сматрам да су за наставника историје професионална усавршавања од изузетне важности. Један од разлога важности професионалног усавршавања је што наставници током семинара надограђују постојећа знања и вештине, али и усвајају иновативне методологије у области методике наставе историје. Током реализовања радионице, где је фокус злочин у Краљеву 1941, наставници су показали изузетно велики степен заинтересованости за тему, активно су учествовали, делили постојећа искуства професионалног рада, али су изнели

Октобар 2023

иновативне предлоге за даље наставне и ваннаставне активности на пољу неговања културе сећања на догађаје у Краљеву 1941. године.

Маријана Станковић, дипл. историчар дир. Спомен парка Крагујевачки октобар

Ми из Крагујевца смо спремни да вам помогнемо нашим искуством!

Да би се кроз време сачували од заборава догађаји, људи и појаве, неопходно је о њима оставити трага, причати, писати и на њих констатно подсећати. Ова чињеница посебно се односи на људе, који су у историји остали забележени по својим трагичним судбинама, као жртве ратних сукоба. Опет и међу њима, посебно место заузимају невинне жртве, грађани који су страдали не носећи пушку, не учествујући у рату, и често немајући никакве личне везе са самим поводом страдања.

Као последица свирепих ратних злочина почињених од стране окупационих власти у Другом светском рату, многи су градови и села завијени у црно, остајући тако са вечним живим ранама у себи. Крагујевац и Краљево, градови суседи, деле управо ту судбину. Изгубивши октобра 1941. године, сваки по више хиљада својих становника, у масовном стрељању од стране немачке окупационе војске, у знак одмазде изгубљени су невини животи... посебна трагедија су изгубљени животи деце, ученика и младића тек стасалих за живот.

Управо са циљем да на ове жртве изнова подсећамо, о њима причамо и о њима истражујемо Завичајно друштво Краљево и Удружење за друштвену историју УДИ – Euroclio организовали су трибину Локалитети, места страдања, меморијали и њихова улога у неговању културе сећања – пример меморијала „Гробље стрељаних у Краљеву 1941. г.“ 16. септембра 2023. године у Краљеву. Трибини је претходила једнодневна обука за наставнике историје посвећена теми цивилних жртава Другог светског рата у Србији, са циљем да се дају смернице и методолошки алати наставницима у обради наставних јединица везаних за ову тему.

Трибина је била посвећена концепту меморијала, са посебним освртом на меморијал у Краљеву

и као свој резултат изнедрила је више закључака као путева у решавању постојећих проблема као и смерница локалним самоуправама у чувању ових локалитета, као места почивања жртава. На самој трибини изнете су између осталог и чињенице везане за оснивање и рад Спомен –парка „Крагујевачки октобар“, као примера добре праксе кад се говори о неговану културе сећања, односу према жртвама и улози институција у томе. Уједно је апострофирана потреба за континуираним ангажманом у креирању уметничких садржаја којима би се мисија чувања сећања одржала и приближила новим генерацијама.

Општи утисак са трибине свакако је врло наглашена воља грађана Краљева, појединаца и представника институција да се месту страдања грађана Краљева октобра 1941. године посвети посебна пажња и предузму конкретни кораци, како би се допринело очувању сећања на жртве.

Радован Типсаревећ,
новинар у пензији,
представник Друштва
за заштиту Спомен парка

Свако помињање краљевачког стратишта које је у сврху незаборава је корисно и добродошло. У тај ред би, вероватно, требало убројати и данашње окупљање. Иако се данас не доносе никакве одлуке, не би било добро да се разиђемо само са информацијама са којима смо и дошли. Недостаје нам намера. Шта даље? Како скинути срамоту коју

намеће изглед гробља хиљада невиних жртава, које се налази на само неколико стотина метара од центра града? Да, то је срамота свих генерација, и грађана и власти, у Краљеву за протеклих 80 година, или бар задњих 50, откад је изградња Спомен парка започета, до данас. Не знам, али мислим да је идеја да се тај простор назове спомен парком значила да тај простор треба да изгледа као живо сећање, као што је, на пример Парк 1000 ружа у Бечу (поред Хофбурга), где се зна свака ружа чија је и коју обилазе хиљаде ходочасника и туриста сваког дана. Ми смо далеко од тога. А није ни реално да грађани и власт понесу исто бремене овог терета, народ бира своје представнике да га води с поверењем.

Не можемо данас, а ни до још једног помена, урадити ништа. Али можемо поручити одавде, не шта је било, него шта треба. Друштво за заштиту Спомен парка спремно је да и са овог места, као и раније, поручи Градској управи шта треба. Друштво, притом, не бежи ни од одговорности, ни од посла. Дакле:

1. Одлука Града о формирању установе, на пример -- Краљевачки меморијали, и Одлука Града о начину финансирања те установе, што значи -- ставка у буџету. Полазни програм рада установе био би: евиденција свих меморијалних простора на подручју Града и дефиниција њиховог појединачног значаја, адекватно обележавање таквих места, адекватно обележа-

вање датума везаних за те локације, прикупљање документације, публикавање документације... и слично, што се дефинише статутом.

2. Именовање руководиоца такве установе (историчар или правник, или неко за кога се поуздано зна да ће бити 100% посвећен овом задатку)

3. Одређивање привременог седишта (Зграда Градске управе, Дом друштвених организација, кућа Новаковића, или слично, ако има бољих предлога)

4. Комплетирање оснивачке документације те установе, што је први задатак руководиоца, уз помоћ правника или адвоката.

5. По дефиницији значаја меморијалних места, свакако, на првом месту је Спомен парк "14. октобар". Улазак у ту материју подразумева: упознавање са простором који Гробље обухвата, упознавање са старим пројектом и евидентирање шта је од тога урађено, евидентирање шта су данашње потребе, или жеље, сагледавање тренутних могућности и, на основу тога, израда пројекта радова са предмером и прелиминарном. О томе Друштво за заштиту Спомен гробља има свој предлог програма, који можда није савршен, али даје полазне основе. Тек са таквим документом се може установа појавити пред сваким буџетом или донатором за средства и подршку било које врсте. Неки од могућих извора средстава дати су и у Предлогу активности који је Друштво предложило, али то би, свакако, била брига

Са семинара за наставнике историје

руководства установе, регулисана Статутом и оснивачким актима као и читава делатност.

6. Рок – одмах

Није умесно у том контексту помињати новац, који је иначе неопходан, и кога наравно нема. Али га нисмо ни тражили. Нисмо, јер не знамо ни зашто конкретно. За почетак је потребна воља Града, јер овде волонтери могу само да помогну, али не и да предначе.

Уосталом, на све ово локалну самоуправу обавезује и Закон о ратним меморијалима у Србији, Сл. гласник РС, број 50 од 29 јуна 2018. године, целим својим садржајем, а посебно члановима 7, 8, 9 и 12.

Да ли је Краљево препуштено само себи у очувању сећања на сопствене жртве?

„Да ли је Краљево препуштено само себи у очувању сећања на сопствене жртве? Да ли је изазов у томе што Краљево није имало једног Миодрага Живковића да створи онај амлематичан споменик стрељаним ђацима и професорима, или због тога што Краљево није имао једну Десанку Масимовић да напише, још једну Крваву бајку? Шта се то десило, зашто смо Краљево суштински, а ово говорим као припадник српског народа, јер ја нисам Краљевчанин, препустили историјском и људском забору? Зашто смо нашу заједничку одговорност делегирали само Краљевчанима? Да ли су краљевачке жртве искључиво краљевачке или су наше заједничке? Да ли су сећања на жртве искључива обавеза само потомака жртава или су обавеза свих нас као идентитетских потомака? Зашто је Крагујевац још увек у нашем, заједничком колективном сећању, а треба да буде, а зашто Драгинац и Краљево то нису?

Успели смо да заборавимо! Људски заборав је иманентан. То је нешто што је природно,

није оправдано али је природно. Против тог заборава се боримо знањем и успостављањем једног хуманистичког система вредности. У овој сали има више мојих колега историчара, то је питање за нас зашто нисмо успели да то знање проширимо и ван наших уских, научних и стручних кругова? Да га проширимо на читаву земљу, на читав наш народ како бисмо памтили шта се то одиграло овде пре 82. године. Како бисмо разумели зашто су злочине учињене пре 82 године починили, пре свега припадници аустријског народа у униформама Вермахта. Зашто је генерал Беме, издајући наредбу 100 за једнога убијеног, односно 50 за једног рањеног војника Вермахта, подсећао своје војнике да је то прилика да се освете за 1914. годину када је, у потоцима широм Србије, била проливана аустријска крв. Ови догађаји су бескрајно трагични, они су бескрајно сложени за разумевање. Они захтевају и одговорност и знање, захтевају једну култивисаност сећања које неће бити идеологизовано, које неће бити националистичко, које ће уздићи све краљевачке жртве, без обзира на њихову националну и

верску припадност, на њихову доб, на професију, на било коју другу карактеристику, на тај пиједестал универзале жртве као што су то успели да учине Јевреји кроз феномен универзализације жртава холокауста.”

Ово је само део из данашње беседе др Дејана Ристића, директора Музеја жртава геноцида из Београда и једног од од водећих стручњака у области интегралне заштите и управљања културним наслеђем, назване „Археологија сећања“, изговорене на Комеморативној седници Скупштине града посвећеној сећању на дане црних барјака и марама у Краљеву октобра 1941. г

На истом скупу, а и у свом обраћању медијима пре почетка комеморативне седнице Скупштине града Краљева, др Ристић је представио први превод на енглески језик књиге Идентитети жртава стрељаних у Краљеву октобра 1941”, музејске саветнице Силвије Крејаковић.

Фрапантно је зазвучала информација коју је он том приликом изговорио, како је то наводно, први превод било које књиге о масовним страдањима на просторима Србије током Другог светског рата,

на било који светски језик у периоду од безмало осам деценија од окончања тог рата!

Ако је то заиста тако, онда нам и не треба чвршћих доказа и аргумената о нашем „колективном“ немару према страдалима у том периоду, као ни веће опомене да је крајње време да то мењамо, а да је у томе пресудна улога државе и њених институција.

После полагања венаца и парастоса онима који почивају на Гробљу стрељаних 1941. кога су служили свештеници Епархије жичке, окупљенима се обратио градоначелник Краљева у техничком мандату, др Предраг Терзић.

На крају програма, на Гробљу стрељаних 1941. године у Краљеву, глумци Краљевачког позоришта су извели поетско-музички програм Камена успаванка за који је

текстове изабрала и програм режирала Александра Ковачевић.

Упадљиво одсуство представника државе на комеморацији у Краљеву

И овогодишњи програм обележавања сећања на дане црних барјака и марама у Краљеву октобра 1941. г. прошао је, као и већ годинама уназад, без представника највиших државних институција, не рачунајући ту неколицину присутних народних посланика из Краљева.

Како смо сазнали од Милана Новаковића, председника београдске подружнице Завичајног друштва Краљево, своје присуство данашњем програму је, у задњем тренутку, отказао Зоран Антић, државни секретар у Министарству за рад, запошљавање и борачка питања, преко кога је ово удружење иницирало да се у Државни

програм обележавања годишњица историјских догађаја ослободилачких ратова Србије најзад уврсти и Дан сећања на краљевачки октобар 1941. године. Он се, по речима Новаковића, није директно обратио Граду, негиравши Новаковићеву констатацију да је поред завичајног позива добио званични позив из Града.

Остаје нам да верујемо да ће, без обзира на очите „комуникацијске шумове“, ова завичајна иницијатива добити и институционалну подршку на локалном и националном нивоу и да ће, већ идуће године, Дан сећања на страдале у Краљеву октобра 1941. године, бити званично уврштен у Државни програм обележавања годишњица историјских догађаја ослободилачких ратова Србије.

КРАЉЕВАЧКО СПОМЕН ГРОБЉЕ СПИСКОВИ ИЛИ ПРОЈЕКТИ?

Завичајно друштво
КРАЉЕВО
У БЕОГРАДУ

Удружење Крагујевчана у Београду и пријатеља Крагујевца и
Завичајно друштво "Краљево" у Београду организује заједничку

Трибину

Неговање културе сећања на житеље Крагујевца и Краљева
стрељане октобра 1941. године

Трибина се организује у четвртак, 19. октобра 2023. године у 18:00 часова
у Клубу Крагујевчана у Београду, Булевар деспота Стефана, бр. 12/8, спрат
(преко пута Дома војске у Београду)

Учесници:

Немања Јовановић, кустос Музеја „21. октобар“ у Крагујевцу
Мира Савић, музејска саветница у Народном музеју у Краљеву
Силвија Крејаковић, музејска саветница у Музеју града Београда
Радован Типсаревећ, публициста из Краљева

Модератор:

Милан Новаковић, председник Завичајног друштва „Краљево“ у Београду

Хоће ли се, коначно, стишати галама у Краљеву шта је старије: колико су невиних жртава Немци стрељали октобра 1941. године, или хоћемо ли завршити (или заштитити) гробље стрељаних?

Октобар је месец када у Краљеву са разлогом нараста нервоза због изгледа, садржаја и (не)бриге око места на коме су регуларне немачке јединице 1941. године стрељале раднике, ђаке, професоре, сељаке, домаћице, пекаре, опанчаре, апотекаре..., све кога су стигле, само да би извршиле осветнички задатак свог команданта Бемеа „убити 100 за једног“. Освета је, свакако, имала и додатно мотивационо „образложење“: „Туда су 1914. године текли потоци крви ваших дедова...“

И овај октобар не стишава ни тугу ни љутњу, што због непрежаљених невиних жртава, што због канализације која „однекуд“ извире у гробљу, или недостатка плана шта уопште треба радити даље. У прилог тражењу решења, баш тог питања – шта даље, одржана је заједничка трибина филијале Завичајног друштва Краљево у Београду и Завичајаца Крагујевца у Главном граду. Како је то Крагујевац успео да сагради, и одржава, Спомен парк од 350 хектара, а Краљево се мучи са својих 12 (незнајући ни докле су му границе) са „непознатом“ канализацијом, или жичаном оградом, или обијеном

капелом... Педесетак завичајаца из оба града, слушало је Немању Јовановића, кустоса Спомен парка из Крагујевца, Мирјану Савић, музејску саветницу из Краљевачког музеја, Силвију Крејаковић, музејску саветницу Музеја Града Београда и потписника овог текста, као представника Друштва за заштиту Спомен гробља „14. октобар“ из Краљева.

Исти је рецепт коришћен од стране немачких војника у оба града, као и у Шапцу и другим местима: заробити или убити на кућном прагу кога стигнеш, старца, жену дете, чак и новорођенче. Установљено

је, чак, да су међу војницима у Крагујевцу егзекутори били просветни радници мобилисани за невиније злочине. И Крагујевац има незавршену евиденцију стрељаних, има и спорова око „раније утврђених“ бројева али на историчарима је да сазнају име и попишу сваку жртву. Но, то их није спречило да на адекватан начин свету покажу тежину немачког злочина.

Краљево, по речима две музејске саветнице (Силвија Крејаковић је до скоро радила тај посао у Краљевачком музеју), такође има бројку испод које се не може

калкулисати са жртвама (2.198), као што се и сасвим сигурно зна да то није коначни податак, упркос, такође „раније утврђених“ сазнања. И нема сумње да је последњих година, историјски гледано, доста урађено на музејској поставци, прикупљању докумената, сабирању података и споменика о великом броју жртава. Оно што представља просторно обележје тог места, које зовемо стратиште, или лагер, или једноставно – гробље, то Краљеву никако не служи за углед.

Друштво за заштиту Спомен гробља „14. Октобар“ већ подавно предлаже да Гробље мора имати титулара, руководиоца, једноставно – одговорно лице, дакле и званичну организацију, која ће свакога дана бринути о изгледу, садржају, програму, одржавању, безбедности, техничким условима, документима, пиетету, приказу злочина ђацима, упису датума стрељања у календар годишњих обележавања од стране Државе и низу других обавеза на које нас жртве обавезују. Дакле, превелики је то задатак, и превелики грех, те послове само прикључити некој установи (па макар то био и музеј) или некој градској служби.

Дакле, ова трибина није имала дилему спискови или пројекти, на којој се доста времена већ изгубило – потребно нам је и једно и друго. А пре тога – мало више воље.

Радован Типсаревећ

АПЕЛ У ОДБРАНУ ДАЉЕГ УРУШАВАЊА ЗНАМЕЊА – ГРОБЉА СТРЕЉАНИХ 1941. У КРАЉЕВУ

Друштво за заштиту Спомен гробља "14 октобар" из Краљева је током свог постојања више пута сагледавало стање Спомен гробља стрељаних родољуба октобра 1941. године у нашем граду, појединачно и колективно смо покушавали да покренемо бар неке активности ради измене стања, али и данас морамо са жалошћу да констатујемо да нема помака на боље. Сматрамо, такође, да и оно што је рађено коју годину раније, није ни довољно ни добро. Уосталом, то се да лако и видети. Спомен гробље "14.октобар" изгледа запуштено, дакле недостојно жртава, нашег града и времена у коме живимо. Хумке су редовно после падавина данима у води, што је недопустиво, покушај ограда је остао на покушају, дакле, нити је ограда завршена нити је сачувана. Посечена је и почупана на више места, па ово меморијално место изгледа остављено и заборављено.

О ђубрету нико не води рачуна, а вагон, који би као избеглички симбол требало да буде део меморијала, представља право ругло. Кад ово место овако изгледа, лако је од њега окренути главу, што велики број грађана и чини, чак и у октобру. Последњи октобар смо доживели као праву срамоту: драма око програма, недоличан изглед, слаб одзив...

Не говоримо о кривцима и не тражимо их! Желимо да помогнемо и тражимо помоћ.

Као Друштво за заштиту Спомен гробља "14.октобар", у обавези смо да вас подсетимо на законске обавезе јединице локалне самоуправе о меморијалним местима. Наиме, Закон о ратним меморијалима, Сл. гласник Републике Србије бр.50, од 29.јуна 2018.године, већ у члану 2, став 6, тражи, узмеђу осталог, заштиту ратних меморијала, што подразумева спречавање од пропадања и оштећења и одржавање

у достојанственом и препознатљивом стању... Тражи се, такође, редовно одржавање, што подразумева: одржавање писаних и других ознака, неговање и обнављање заграда, зеленила и цвећа, уредно одржавање ограда, приступних путева и стаза. Предвиђено је и инвестиционо одржавање кроз реконструкцију, санацију, конзервацију...

Чланом 6 Закона, предвиђено је да средства за уређење, инвестиционо и редовно одржавање ратних меморијала, обезбеђује буџет Републике Србије, а дозвољени су и поклони и донације. Заштиту ратних меморијала спроводе надлежно министарство и јединица локалне самоуправе...

Локалну самоуправу "прозива" и члан 8 Закона, прописујући јој да се стара о редовном одржавању и да за то обезбеђује средства и својим буџетом. Истовремено, "локална самоуправа обезбеђује

непосредну околину ратних меморијала од обављања непримерених активности или изградње објеката чија намена није примерена". Такође, надлежни министар, на предлог надлежног Завода за заштиту споменика културе, уређује начин и висину учешћа у трошковима редовног одржавања, које је у надлежности локалне самоуправе.

И још једна обавеза јединице локалне самоуправе из члана 12 је важна: најкасније до 30.новембра текуће године дужна је да достави Министарству извештај о броју, врсти и техничком стању ратних меморијала. И члан 18 нам иде на руку: предлог за уређење... могу поднети, између осталих и "јединице локалне самоуправе, правна и физичка лица".

Није новина, али стоји у Закону и то да Краљевачки октобар припада звањима ратних меморијала, а ту се не спомиње спомен парк. То би значило да би и име овог стратишта требало уподобити са Законом.

Дакле: место страдања, ратни меморијал, знаменито место, јавно спомен обележје...?

Очигледно, има начина. Без зависти, чини се да је те начине на време спознао Крагујевац, формирајући Спомен парк Крагујевачки октобар на 350 хектара, који данас на свом сајту приказује десет споменика, Галерију Мостови Балкана, Спомен музеј са списком стрељаних (готово исто колико и у Краљеву, званично 2264), са сталном поставком и покретном изложбом...Има 12 стално запослених...

С обзиром на све изнето, и сами се осећамо одговорним за тренутно стање у краљевачком меморијалном простору, али смо свесни и законских оквира, које не призивамо у одбрану. Ипак, наше сагледавање је произвело и неколико предлога.

1. Формирати установу која ће се бавити свим краљевачким меморијалима (за сада их има 147, али

је извесно да нису сви евидентирани, а то значи да смо нека важна места заборавили, или их нисмо ни спознали),

2. Овом простору недостаје неколико важних објеката као:

- Ограда од чврстог материјала (ковано гвожђе или сл.),

- Објекат са простором за имена стрељаних и за сталну изложбenu поставку,

- Објекат за раднике за одржавање, опслуживање и обезбеђење,

- Живи сезонски садржај у простору око хумки стрељаних: цвеће, трава, неговано растиње и слично, што захтева редовно неговање...

- Место за редовно богослужење по православним обичајима

- Чесма са пијаћом водом,

- Званични паркинг меморијала.

3. Могућности финансирања:

- Буџет Града и буџет Републике (у складу са Законом),

- Донације Немачке амбасаде и немачких фирми у Србији,

- Донације привреде,
- Донације дијаспоре,
- Пројектно финансирање,
- 4. Програм рада установе
- Дефинисање простора меморијала,
- Прикупљање докумената о стрељању,
- Публиковање трагичних догађаја кроз изложбе (у граду и ван града), штампање пригодних издања, медијска,
- презентација, туристичка презентација, организација научних скупова, обележавање дана стрељања и других пригодних датума...
- израда и одржавање сајта меморијала

- Одржавање простора...

Свесни смо да се може поставити питање времена у којем се овакве активности покрећу. Тога, као и адекватне акције, је недостајало и свих осам деценија до сада. Ако не можемо завршити одмах, не значи и да не можемо почети, и то одмах.

Законом је одређен и главни носилац посла – јединица локалне самоуправе и одговарајуће министарство. Ово Друштво, такође, не одустаје од своје улоге – друштвене акције, покретања донаторских активности, афирмације идеје и значаја меморијала за нове генерације, као што је пиетет, толеранција, култура сећања, промоција етике, емпатија, образовне вредности...

Друштво за заштиту Спомен гробља "14.октобар" Краљево
НАПОМЕНА:

Идеје, сугестије и иницијативе у вези с овим Апелом слати путем и-мејла или телефоном, г-дину Радету Типсаревићу, новинару и публицисти
(e-mail: radetipsarevic@gmail.com или тел. бр. 064-4888999).

Такође слати и дипл. маш. инж. г-дину Милану Новаковићу, председнику Подружнице Завичајног друштва „Краљево“ у Београду
(e-mail: nipek_gostol_tst@yahoo.com или тел. 063-8099008).

ИНИЦИЈАТИВЕ ЗА ДОСТОЈНО ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ИМЕНА ЉУДИ КОЈИ СУ СВОЈИМ РАДОМ ОБЕЛЕЖИЛИ ЈЕДНУ ЕПОХУ У РАДУ ЗАВИЧАЈНОГ ДРУШТВА КРАЉЕВО

Управни одбор Завичајног друштва Краљево је 9.октобра 2023.г одржао своју 6-ту седницу. Пре ове седнице чланову УО се минутом ћутања одали почаст недавно преминулом др.Бранку Паштару који је, протеклих година, у четири мандата председавао УО Завичајног друштва Краљево.Потом су чланови одбора честитали свом председнику Радошу Раши Павловићу на добијеном признању града Краљева-Дипломи заслужног грађанина пожелевши му дуг и успешан живот и да још дуго пева на задовољство своје многобројне публике широм земље и иностранства.

У радном делу седнице УО је усвојио информацију о реализованим активностима пројекта „Обликујемо будућност учећи о

прошлости : Сећање на краљевачки октобар 1941. године“ коју су поднели Зоран Николић,Раде Милосављевић и професор Милан Вучетић као представник удружења за друштвену историју УДИ – Euroclio које је било партнер приликом реализације пројекта.УО је упознат са информацијом Подружнице Завичајног друштва у Београду , о активностима које су спровели и које планирају по истом пројекту као и о Трибини Неговање културе сећања на невинно стрељане житеље Крагујевца и Краљева октобра 1941. године. Трибина се организује у четвртак, 19. октобра 2023. године од 18,00 часова у Клубу Крагујевчана у Београду, Булевар деспота Стефана, бр 12 /8. спрат (преко пута Дома војске у Београду)

Управни одбор је обавештен да ће часописа „Краљевачки завичај“ бити објављен у пдф формату а да ће снимак јавне Трибине „Локалитети, места страдања, меморијали и њихова улога у неговану културе сећања - пример меморијала „Гробље стрељаних у Краљеву 1941.г.“ бити доступан на сајту Завичајног друштва Краљево преко линка <https://zavicajnodrustvokraljevo.org/>

Управни одбор је подржао предлог Драгане Типсаревић,председнице Скупштине Завичајног друштва Краљево да се покрене иницијатива ,на градском нивоу, како би се установило признање које би носило име Василија Васа Туцаковића, које би се додељивало за афирмацију аматерског стваралаштва у култури града и допринос раду аматерских културно -уметничких друштава града Краљева. Закључено је да се о овој иницијативи обаве консултације са сродним удружењима у граду како би се она најпре упознала са предлогом/иницијативом а потом исту и подржале.

Управни одбор је поренуо иницијативу да се уведе награда/признање која би носила назив др.Бранко Паштар а коју би Завичајно друштво Краљево додељивало ученицима основних и средњих школа из Краљева за радове на тему Краљево-мој завичај на традиционалном Конкурсу за ученичке литерарне радове кога удружење расписује поводом 19.априла-имендана града Краљева и Дана завичајног друштва Краљево.

Бранислав Бране Ковачевић, нови члан Завичајног друштва Краљево је у присуству осталих чланова Управног одбора Завичајног друштва Краљево,пре седнице предао председнику УО Раши Павловићу, урамљени акварел великог формата, рад његове покојне Хаци Милене Марије Магдалене Ковачевић,као његов дар Завичајном друштву Краљево

Бранислав Бране Ковачевић, нови члан Завичајног друштва Краљево је у присуству чланова Управног одбора Завичајног друштва Краљево, пре седнице предао председнику УО Раши Павловићу, урамљени акварел великог формата, рад његове покојне супруге Хаци Милене Марије Магдалене Ковачевић,као његов дар Завичајном друштву Краљево.

ПОСЛЕДЊЕ ЗБОГОМ ДР. БРАНКУ ПАШТАРУ

Преминуо је др.Бранко Паштар ,председник Управног одбора Завичајног друштва Краљево у четири мандата и председник Скупштине Завичајног друштва Краљево у периоду од 2009. до 2015. године.

Комеморација поводом смрти др.Паштара је одржана 4. 10. 2023. г. у Заводу за јавно здравље Краљева,установи на чијем је челу био,у три наврата, преко једне деценије.

Минут ћутања за др. Паштара

др. Бранко Паштар је сахрањен 5. 10. 2023. године на Новом градском гробљу (Барутана)

Управни одбр Завичајног друштва Краљево је своју 6.-ту седницу одржану 9. 10. 2023.године започео одавањем поште преминулом др.Паштару а на истој седници је закључено да се уведе награда/признање која би носила

назив др.Бранко Паштар а коју би Завичајно друштво Краљево додељивало ученицима основних и средњих школа из Краљева за радове на тему Краљево-мој завичај на традиционалном Конкурсу за ученичке литерарне радове кога удружење расписује поводом 19. априла-имендана града Краљева и Дана завичајног друштва Краљево.

